

TIỂU THUYẾT *GIẢ MẠO* CỦA NELLA LARSEN DƯỚI GÓC NHÌN PHÊ BÌNH LUÂN LÝ HỌC VĂN HỌC

Nguyễn Hoàng Tuệ Anh

Khoa Ngữ Văn, Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế

Email: tueanh17@gmail.com

Ngày nhận bài: 24/01/2024; ngày hoàn thành phản biện: 4/3/2024; ngày duyệt đăng: 5/3/2024

TÓM TẮT

Tiểu thuyết *Giả mạo* của Nella Larsen là câu chuyện về những người con lai giữa hai chủng tộc da trắng và da đen giả vờ là người da trắng để bước vào xã hội thượng lưu ở Hoa Kỳ ở đầu thế kỷ XX. Bằng việc sử dụng phương pháp Phê bình luân lý học văn học, bài viết này phân tích tiểu thuyết *Giả mạo* từ ba góc độ: sự phức tạp của môi trường luân lý, sự hỗn loạn của thân phận luân lý và khó khăn trong việc lựa chọn luân lý, để từ đó khám phá những thông điệp tác giả nhắn gửi đằng sau bi kịch luân lý của những người da trắng nhưng lại có tổ tiên là người da đen.

Từ khóa: môi trường luân lý, thân phận luân lý, lựa chọn luân lý, *Giả mạo*, Nella Larsen

1. MỞ ĐẦU

Trong tiến trình phát triển của nền văn học Mỹ, Nella Larsen (1893 -1964) được xem là một nhà văn quan trọng của thời kỳ Phục hưng Harlem ở Hoa Kỳ. Các tác phẩm của bà đã có sự đóng góp đáng kể vào sự phát triển của dòng văn học Mỹ da đen, đặc biệt là về thể loại tiểu thuyết. Vào những năm 1920, khi một nhóm các nhà văn nam mang dòng máu của người châu Phi như Crood McKay, Gean Tumor và Langston Hughes tỏa sáng như những ngôi sao trong thế giới văn học da đen ở Mỹ, thì các nhà văn nữ da đen do Nella Larsen đại diện đã không nhận được nhiều sự chú ý của độc giả và giới phê bình vào thời điểm đó. Mãi đến những năm 1990, khi vấn đề bản sắc chủng tộc mới trở thành điểm nóng nghiên cứu trong các học giả Mỹ vào thời điểm đó, tình hình dần dần được cải thiện và cuộc thảo luận độc đáo về thân phận những người da đen và những đứa con lai giữa hai màu da trong các tác phẩm của Larsen bắt đầu thu hút sự chú ý của các học giả nghiên cứu, đặc biệt trong đó có tiểu thuyết *Giả mạo*.

Tiểu thuyết *Giả mạo* (tên gốc *Passing*) là một trong những kiệt tác của Nella Larsen, được các nhà phê bình ca ngợi ngay khi nó được xuất bản vào năm 1929. Hai nhân vật chính trong tiểu thuyết là Clare và Irene vốn là những đứa con lai giữa hai chủng tộc da trắng và da đen. Clare đã thành công trong việc “vượt qua biên giới” để thâm nhập vào xã hội thượng lưu bằng cách giả mạo là người da trắng, trong khi Irene vẫn giữ danh tính là người da đen của mình. Họ đã trải qua tất cả các loại xung đột văn hóa và khó khăn tinh thần trong cuộc sống của xã hội da trắng ở Mỹ đầu thế kỷ XX. Thông qua cuốn tiểu thuyết này, Larsen cho thấy tình thế tiến thoái lưỡng nan về thân phận, sự bi thảm của số phận và những nỗi đau tinh thần của những người con lai không hoàn toàn thuộc về “thế giới trắng” đồng thời cũng không thuộc vào “thế giới đen” đầu thế kỷ XX ở Hoa Kỳ.

Ở Việt Nam, tiểu thuyết *Giả mạo* của Nella Larsen mới được dịch và xuất bản vào tháng 4 năm 2023. Cuốn tiểu thuyết này đã thu hút được sự quan tâm của bạn đọc và một số nhà nghiên cứu. Và cho đến nay, vẫn chưa có kết quả nghiên cứu nào về cuốn tiểu thuyết này từ góc độ luân lý học văn học trong cộng đồng học thuật ở Việt Nam. Với việc sử dụng Phê bình luân lý học văn học¹ – một phương pháp nghiên cứu văn học đang phát triển mạnh mẽ trong giới học thuật Trung Quốc hiện nay, bài nghiên cứu này tiến hành phân tích về môi trường luân lý, thân phận luân lý và lựa chọn luân lý trong tiểu thuyết *Giả mạo* của Nella Larsen.

2. NỘI DUNG

2.1 Sự phức tạp của môi trường luân lý

Môi trường luân lý (伦理环境- ethical environment) là một thuật ngữ quan trọng trong Phê bình luân lý học văn học. Theo Giáo sư Nhiếp Trăn Chiêu – người đặt nền móng cho Phê bình luân lý học văn học ở Trung Quốc thì “Văn học là sản phẩm của lịch sử”² [2, tr. 256] và “Môi trường luân lý là điều kiện lịch sử cho sự xuất hiện và tồn tại của văn học. Phê bình luân lý học văn học yêu cầu phê bình văn học phải quay trở lại bối cảnh lịch sử, tức là phê bình văn học trong một môi trường luân lý cụ thể”³ [3, tr.10]. Vì vậy, để tìm hiểu sâu về tác phẩm văn học, không thể không đề cập đến môi

¹ Phê bình luân lý học văn học (文学伦理学批评 - Ethical Literary Criticism) là một phương pháp nghiên cứu và phê bình văn học mới do Giáo sư 聂珍钊 (Nie Zhenzhao - Nhiếp Trăn Chiêu) – một học giả Trung Quốc nổi tiếng phát triển từ những năm đầu thế kỷ XXI dựa trên sự tiếp nhận phê bình luân lý phương Tây kết hợp với truyền thống phê bình đạo đức học Trung Hoa từ nền tảng kế thừa Phê bình luân lý học tại phương Tây vào nửa cuối thế kỷ XX.

² “文学是历史的产物。”

³ “伦理环境就是文学产生和存在的历史条件。文学伦理学批评要求文学批评必须回到历史现场,即在特定的伦理环境中批评文学。”

quan hệ giữa nhân vật và môi trường luân lí đương thời. Để chuyển tải những thông điệp chống lại chủ nghĩa phân biệt chủng tộc, khắc họa sâu hơn bi kịch của những người con lai trong xã hội Mỹ đầu thế kỷ XX, Nella Larsen dựa vào bối cảnh lịch sử có thật, từ đó tạo nên môi trường luân lí trong tác phẩm. Trong *Giả mạo*, môi trường luân lí góp phần soi chiếu số phận cũng như cuộc đời hai nữ nhân vật chính, đồng thời góp phần làm nổi bật sự hỗn loạn, nhập nhằng về thân phận luân lí và bi kịch thân phận của những con người mang dòng máu lai giữa hai chủng tộc da trắng và da đen.

Môi trường luân lí trong *Giả mạo* là một hoàn cảnh lịch sử cụ thể, gắn liền với phong trào Phục hưng Harlem trong lịch sử nước Mỹ. Phong trào này được bắt đầu từ năm 1918 với sự kiện “sáu triệu người Mỹ gốc Phi từ miền Nam để đi đến các khu vực đô thị hóa trên khắp đất nước. Trong cuộc tị nạn chính trị tại biên giới của đất nước, nhiều người trong số họ đã lên đường tìm đến thành phố New York và định cư tại Harlem.” [4] Và “Harlem trở thành một điểm đến của người Mỹ gốc Phi trong mọi hoàn cảnh. Từ những người lao động không có nhiều kỹ năng, đến tầng lớp trung lưu có học thức, họ chia sẻ những hiểu biết chung về chế độ nô lệ, giải phóng và áp bức chủng tộc, cũng như quyết tâm rèn giũa nên một bản sắc mới của những người tự do” [4]. Đây cũng là điều kiện để hàng loạt những nghệ sĩ người Mỹ gốc Phi từ khắp nơi trên nước Mỹ tìm về Harlem, từ đó tạo dựng nên phong trào Phục hưng Harlem trong lịch sử nước Mỹ. Lực lượng chính của phong trào Phục hưng Harlem là các nhà văn và trí thức da đen. Họ lấy sáng tạo văn học làm vũ khí và cam kết thể hiện tư tưởng và đặc sắc nghệ thuật của người da đen thông qua các thể loại văn học khác nhau. Là một bước ngoặt trong lịch sử phát triển của người Mỹ da đen, thời kỳ Phục hưng Harlem “làm cho ý thức chủng tộc mới và niềm tự hào chủng tộc bắt nguồn từ trái tim của trí thức, nhà văn, nghệ sĩ và tầng lớp trung lưu da đen” [4]. Ảnh hưởng của thời kỳ Phục hưng Harlem đối với văn học lần đầu tiên được phản ánh trong những thay đổi trong chủ đề sáng tạo của các nhà văn. Các nhà văn không còn bị giới hạn trong việc thể hiện sự đối đầu chủng tộc giữa người da đen và người da trắng thông qua các tác phẩm văn học, mà tập trung vào việc trình bày các đặc điểm chủng tộc, thể hiện cuộc sống thực của người da đen dưới hình thức tích cực và tích cực hơn.

Tuy nhiên, mặc dù phong trào Phục hưng Harlem đã tạo nên nhiều sự khuyến khích và tự tin cho người da đen, nhưng ở Hoa Kỳ - nơi “quy tắc một giọt máu” (One-drop rule) vẫn còn phổ biến cho đến tận thế kỷ 20 thì những người da đen vẫn đối mặt với rất nhiều khó khăn và kỳ thị trong xã hội. “Quy tắc một giọt máu” vốn bắt nguồn từ chế độ nô lệ ở Hoa Kỳ. Quy tắc này mặc định: đối với một người bất kể màu da và ngoại hình của anh ta đến đâu, chỉ cần tổ tiên anh ta là người da đen và trong huyết quản của anh ta có sự tồn tại của một giọt máu của người da đen thì người đó vĩnh viễn bị xã hội Mỹ xem là người da đen. Mặc dù tòa án tối cao Hoa Kỳ đã phán quyết rằng “quy tắc một giọt máu” là trái quy định của luật pháp vào năm 1967, nhưng khái niệm bản thiêu này vẫn ăn sâu vào tâm trí một số người, đặc biệt là những người theo chủ

nghĩa phân biệt chủng tộc. Theo quan niệm của những con người này thì những đứa con lai chính là sản phẩm của sự suy thoái đạo đức giữa đàn ông da trắng và phụ nữ da đen. Những người này đề ra những cách để phân biệt những người tuy có làn da trắng nhưng tổ tiên là người da đen “bằng những cách thức hết sức lố bịch móng tay, bàn tay, hình dạng tai, răng và những thứ nhảm nhí khác cũng ngó ngàng tương tự” [1, tr.22]. Lúc này, những người da đen không khác gì những con vật dưới con mắt dò xét, đánh giá của những người da trắng tự cho mình là chủng tộc thượng đẳng. Từ những quan niệm phân biệt như thế, những người con lai thường xuyên bị xã hội da trắng phớt lờ, khinh miệt, bị gọi là Nigger, thậm chí là bắt nạt và tấn công cả về tinh thần và thể xác. Trong *Giả mạo*, Nella Larsen đã để cho nhân vật John – người chồng da trắng của Clare không biết cô mang trong mình dòng máu của người da đen nên đã tuôn ra những lời miệt thị về những người da đen và những người con lai khi nói chuyện với Irene, Clare và Bellew: “Họ làm tôi sồn gai ốc. Lũ quỷ đen ghê tởm” [1, tr.63], đồng thời khẳng định ngôi nhà của anh ta sẽ không bao giờ xuất hiện những con người mang dòng máu của chủng tộc da đen: “Anh vạch đường ranh ở đó. Không có mọi đen nào trong gia đình anh cả. Chưa bao giờ và sẽ không bao giờ.” [1, tr.62] Trước môi trường xã hội và bối cảnh lịch sử như vậy, một số con lai da đen nhưng có màu da trắng không chấp nhận sự phân biệt, đối xử bất công, cho nên họ đã giả mạo thành người da trắng, vượt qua ranh giới giữa người da trắng và da đen để được hưởng những quyền lợi xã hội và tránh sự áp bức chủng tộc.

Nella Larsen đã chú ý đến hiện tượng xã hội này, vì vậy bà đã xây dựng môi trường luân lý dựa vào bối cảnh của phong trào phục hưng Harlem gắn liền với cuộc đời của nhân vật chính Clare – người phụ nữ xinh đẹp với màu da trắng nhưng thực chất lại là con lai. Sự phân biệt chủng tộc, sự đối xử khắc nghiệt cùng với sự khinh bỉ của người da trắng đối với những người mang hai dòng máu pha trộn giữa da trắng và da đen đã tạo ra một môi trường luân lý hết sức ngột ngạt và đau khổ đối với Clare. Để thỏa mãn mong muốn được sống trong xã hội da trắng thuộc tầng lớp thượng lưu, Clare trong tác phẩm đã giả mạo thành một người phụ nữ với màu da trắng sáng, che giấu người chồng cùng tất cả mọi người xung quanh cô, và sống trong xã hội da trắng thượng lưu với anh ta. Tuy nhiên, mặc dù Clare đã tận hưởng một cuộc sống vật chất giàu có sau khi kết hôn, song cô ấy cũng phải chịu đựng sự tra tấn tinh thần từ người chồng của mình – một người có tư tưởng phân biệt chủng tộc cực kỳ nghiêm trọng, đồng thời luôn lo lắng về hậu quả nếu như một ngày nào đó cô bị phát hiện là con lai da đen. Nếu đặt hành động của Clare vào trong môi trường luân lý của hiện tại, độc giả sẽ cảm thấy kỳ lạ. Chúng ta sẽ đặt câu hỏi tại sao Clare có thể tiếp tục chung sống với một người chồng như thế và chịu đựng sự tra tấn về tinh thần như thế? Tất cả sẽ được giải thích nếu như chúng ta tìm hiểu sâu hơn về môi trường luân lý gắn liền với nhân vật Clare.

Clare – một trong hai nhân vật chính của cuốn tiểu thuyết không chỉ phải tồn tại trong môi trường luân lý xã hội bị bao phủ bởi sự phân biệt chủng tộc, mà còn phải đấu tranh trong môi trường luân lý gia đình bi thảm. Ông nội của Clare là người da trắng và bà nội cô là một phụ nữ da đen, vì thế tuy cô có màu da rất trắng nhưng cô vẫn bị xem là người da đen. Tuổi thơ của Clare trôi qua trong nghèo khó, thiếu thốn cả về vật chất và tinh thần. Cha cô là một tay nát rượu, đã qua đời sau một trận đánh nhau trong một quán bar khi cô chỉ mới mười lăm tuổi. Sau đó, Clare được hai bà cô da trắng “nghèo như chuột trong nhà thờ” [1, tr.38] nhận nuôi, đem cô đến một thành phố khác và giấu biệt với mọi người ở đó về việc có một dòng máu da đen chảy trong huyết quản cô cháu gái của họ. Mặc dù họ đã cho Clare một ngôi nhà để nướng nấu, nhưng đổi lại Clare đã phải “đáp lại sự nuôi nấng bằng cách làm hết việc nhà và gần như toàn bộ việc giặt giũ” [1, tr.39], bởi vì họ quan niệm với một đứa con gái gốc da đen thì chỉ xứng đáng được hưởng cuộc sống như vậy và lao động vất vả sẽ tốt cho cô. Có thể nói, họ nhận nuôi Clare nhưng đồng thời cũng khinh miệt cô. Chính môi trường luân lý gia đình như vậy đã khiến cho Clare càng mong muốn thoát khỏi cuộc sống nghèo đói và bị xem thường cho đến khi cô gặp John. Lúc này Clare – một con người đang tuyệt vọng, vùng vẫy để tìm cách thoát khỏi môi trường gia đình và xã hội đã đồng ý kết hôn với John một cách nhanh chóng để cải thiện địa vị xã hội và thoát ly môi trường luân lý gia đình của mình. Trong quá trình trưởng thành và suốt cuộc đời của mình, Clare không bao giờ nhận được tình yêu từ cha mẹ, cho nên bản thân cô đã đánh mất khả năng yêu và được yêu. Không phải tình yêu là nguyên nhân khiến cô tiếp tục chung sống với John, mà thực chất chính là khát khao của Clare về địa vị xã hội và thân phận luân lý của một người da trắng. Do đó, nếu như đặt Clare vào trong môi trường luân lý được xây dựng trong tác phẩm, sẽ không khó để độc giả hiểu được tại sao cô lại chấp nhận một cuộc sống như vậy.

Sự kết hợp giữa phong trào Phục hưng Harlem và “quy tắc một giọt máu”, cùng với môi trường luân lý xã hội và môi trường luân lý gia đình đã tạo nên một môi trường luân lý phức tạp và hỗn loạn trong *Giả mạo*. Dưới góc nhìn của Phê bình luân lý học văn học, sự phức tạp của môi trường luân lý trong tác phẩm đã cho thấy tư tưởng phân biệt chủng tộc nghiêm trọng vẫn còn tồn tại trong xã hội Mỹ, khiến những người con lai giữa hai chủng tộc phải chịu đủ loại đau đớn về tinh thần trong quá trình giả vờ là người da trắng, đồng thời môi trường luân lý này cũng định sẵn là những khó khăn định sẵn trong quá trình tìm kiếm thân phận luân lý của nhân vật.

2.2 Sự hỗn loạn của thân phận luân lý

Thân phận luân lý (伦理身份- ethical identity) là một trong những nội dung quan trọng của Phê bình luân lý học văn học. Trong cuốn 《文学伦理学批评导论》(*Dẫn luận Phê bình luân lý học văn học*), Giáo sư Nhiếp Trân Chiêu đã viết:

“Trong văn bản văn học, sự xuất hiện của tất cả vấn đề luân lý thông thường đều có môi tương quan với thân phận luân lý. Thân phận luân lý có nhiều cách phân loại, chẳng hạn như thân phận dựa trên nền tảng huyết thống, thân phận dựa trên mối quan hệ huyết thống, thân phận dựa trên quy phạm đạo đức, thân phận dựa trên quan hệ tập thể và xã hội, thân phận dựa vào cơ sở nghề nghiệp...[.] Thân phận luân lý chính là tiền đề của hành vi đạo đức và quy phạm đạo đức, đồng thời có sự ràng buộc đối với chủ thể hành vi đạo đức, có lúc thậm chí là những ràng buộc có tính bắt buộc, tức là những ràng buộc được thể hiện thông qua cấm kỵ luân lý”⁴ [2, tr.263-264]

Như vậy, theo Phê bình luân lý học văn học, thân phận trên phương diện xã hội hay gia đình, thân phận trong trường học... tất cả đều là thân phận luân lý. Tác phẩm văn học bất luận là miêu tả những quy phạm luân lý vốn có gắn liền với thân phận, hay miêu tả quá trình nỗ lực tìm kiếm thân phận luân lý của con người thì mục đích cuối cùng cũng chính là nêu bật sự lựa chọn luân lý của con người, đồng thời cung cấp sự cảnh tỉnh đạo đức và nhấn mạnh giá trị giáo dục đến độc giả.

Trong *Giả mạo*, sự phức tạp của môi trường luân lý đã dẫn đến sự hỗn loạn về thân phận luân lý của nhân vật. Mặc dù những người con lai da đen và da trắng có thể có màu da trắng, nhưng dưới ảnh hưởng của “quy tắc một giọt máu” họ vẫn bị xã hội Mỹ đầu thế kỷ XX phân loại thành người da đen. Với môi trường xã hội đầy sự phân biệt chủng tộc như vậy, người da đen và con lai luôn bị phớt lờ và bị gạt ra ngoài lề xã hội. Họ không thể hòa nhập vào xã hội như một tầng lớp cụ thể, và càng không thể nhận ra thân phận và đại vị của họ trong xã hội thời bấy giờ. Do đó, họ không hài lòng với thân phận luân lý được xã hội Mỹ áp đặt cho họ theo quy tắc này, cho nên thông qua hành vi “giả mạo” làm người da trắng, những con người này mong muốn họ sẽ có được thân phận luân lý thật sự của người da trắng. Điều này cũng khiến họ rơi vào tình thế tiến thoái lưỡng nan giữa hai thế giới đen và trắng, chênh vênh giữa hai bờ của hai chủng tộc, tạo nên sự hỗn loạn về thân phận luân lý và cuối cùng rơi vào khốn cảnh luân lý.

Trong *Giả mạo*, sự hỗn loạn về thân phận luân lý trước tiên thể hiện ở thân phận luân lý song trùng và quá trình tìm kiếm lại thân phận luân lý của nhân vật Clare. Trong Clare tồn tại hai thân phận luân lý: thứ nhất là thân phận luân lý thật là Clare Kendry - một người con lai có nguồn gốc da đen, và thứ hai là thân phận luân lý giả mạo: quý bà da trắng Clare Bellew - vợ của John Bellew trong xã hội thượng lưu. Trong môi trường luân lý của tác phẩm, Clare có thân phận luân lý ban đầu là người da

⁴ “在文学文本中，所有伦理问题的产生往往都同伦理身份相关。伦理身份有多种分类，如以血缘为基础的身份，以伦理关系为基础的身份，以道德规范为基础的身份，以集体和社会关系为基础的身份，以从事的职业为基础的身份等。[...]伦理身份是道德行为及道德规范的前提，并对道德行为主体产生约束，有时甚至是强制性约束，即通过伦理禁忌体现的约束。”

đen, họ sống ở khu phố của người da đen, lớn lên với những người bạn cùng mang dòng máu da đen trong huyết quản như mình. Sau này cô đã tìm mọi cách để thay đổi thân phận người da đen của mình, bằng cách “giả mạo” mình là một người da trắng thuần chủng. Việc Clare đồng ý kết hôn với John để bước chân vào xã hội da trắng thượng lưu chính là sự chối bỏ thân phận luân lí ban đầu của cô đồng thời xác lập một thân phận luân lí mới, một thân phận luân lí giả mạo: thân phận luân lí của người da trắng. Tuy nhiên trong sâu thẳm tâm hồn của Clare, cô vẫn không quên được nguồn gốc của mình, không quên được trong bản thân mình vẫn có dòng máu của người da đen, không quên được thân phận luân lí là người da đen. Sự song trùng thân phận luân lí khiến cho Clare rơi vào bi kịch tinh thần, phải chịu đựng những nỗi đau âm ỉ khi nghe người chồng của mình mỉa mai, khinh bỉ người da đen. Khi John đùa giỡn gọi cô là “Nig” (viết tắt của Nigger, là một từ tiếng lóng đầy miệt thị người da đen) trước mặt Irene – một người khách lần đầu John gặp mặt, mặc dù trong mắt của Clare “có ánh lung linh kỳ lạ, có thể là một sự giấu cợt” [1, tr. 60], nhưng độc giả có thể cảm nhận được đó chính là một nỗi đau về thân phận. Thế nhưng Clare chỉ có thể chôn sâu nỗi đau này trong trái tim mình. Nỗi đau thân phận mà Clare phải chịu đựng khi cô ấy sống dưới vỏ bọc giả mạo của một người da trắng thượng lưu đã đặt cô ấy vào sự hỗn loạn của hai thân phận. Nó âm ỉ tồn tại trong tâm hồn Clare và khi nỗi đau dần dần tích lũy đến mức không thể chịu đựng được, sự trỗi dậy được quay lại với thân phận luân lí người da đen đã vượt qua thân phận luân lí giả mạo mà cô đang có. Sự quay lại tìm kiếm thân phận luân lí thật sự của Clare được thể hiện bằng việc cô liên tục viết thư với người bạn cũ Irene, và tăng tiến dần bằng việc đề nghị tham gia vào vũ hội do Liên Đoàn An Sinh Da Đen của Irene tổ chức. Và đỉnh điểm của việc muốn tìm kiếm lại thân phận luân lí thật sự của Clare chính là hành động cô lên tiếng mắng chửi chồng mình trước mặt Irene: “Jack khốn kiếp! Hắn gạt mình ra khỏi mọi thứ. Mọi thứ mình muốn. Mình muốn giết hắn quá! Mình nghĩ một ngày nào đó mình sẽ làm vậy.” [1, tr. 110] Nếu như trước đây, Clare với thân phận luân lí là bà Bellew da trắng thượng lưu sẽ không bao giờ có những câu nói như vậy, thì vào thời điểm phát ngôn này xuất hiện có thể thấy thân phận luân lí thật sự của Clare đã chiếm ưu thế so với thân phận giả mạo. Clare thật sự muốn qua trở lại với thân phận con lai của mình.

Irene – nhân vật chính thứ hai trong tác phẩm cũng đang phải đối mặt với sự hỗn loạn về thân phận luân lí, nhưng sự hỗn loạn thân phận của Irene không giống như Clare. Khác với Clare, Irene mặc dù cũng có màu da trắng nhưng cô đã không “vượt ra ngoài biên giới” bằng cách giả mạo thân phận luân lí để bước vào xã hội da trắng thượng lưu, mà sống trong một cộng đồng da đen, kết hôn với bác sĩ da đen Brian và có hai con trai. Tuy nhiên, sự hỗn loạn luân lí của Irene thể hiện ở chỗ có đôi lúc cô đã cố tình quên đi thân phận luân lí con lai của mình, giả mạo tạm thời làm người da trắng, đến những quán cà phê và khu mua sắm dành cho giới thượng lưu da trắng. Hành động này của cô cho thấy sự phức tạp và tình trạng tiến thoái lưỡng nan

trong đấu tranh nội tâm, đồng thời cũng cho thấy sự hỗn loạn trong việc tìm kiếm thân phận luân lý. Irene tự hào về chủng tộc của mình nhưng cô không thể loại bỏ sự tôn trọng và tôn thờ văn hóa da trắng, đồng thời trong cô vẫn nhen nhóm đâu đó khát khao có được thân phận luân lý của một người da trắng. Những chuyến dạo chơi mua sắm, những tách trà mát rượi trên sân thượng của khách sạn Drayton vốn chỉ dành cho những da trắng giàu có đã khơi dậy sự thèm khát thân phận người da trắng trong nội tâm Irene, dẫn đến sự mâu thuẫn trong tâm lý và thân phận luân lý của nhân vật này. Một mặt, Irene tự hào về màu da và chủng tộc của mình, và chế giễu hành vi giả mạo và thân phận luân lý giả mạo của Clare. Theo ý kiến của Irene, hành vi giả mạo thân phận luân lý của Clare khá nguy hiểm, nhưng cô ấy phải thừa nhận “nó làm ta khinh miệt vậy mà ta cũng khá là nể nó. Ta tránh né nó với kiểu ghê sợ kỳ lạ, nhưng ta lại bảo vệ nó” [1, tr.84]. Mặt khác, trong môi trường luân lý vào thời điểm năm 1927, Irene khó có thể che giấu sự ghen tị của mình đối với lối sống của người da trắng. Clare là đại diện thành công tiêu biểu cho những người con lai vượt qua được ranh giới giữa hai thế giới đen và trắng. Khuôn mặt xinh đẹp, ăn mặc sang trọng và lối sống tinh tế, giàu sang của Clare đã đánh mạnh vào suy nghĩ và tinh thần của Irene: “Một người đàn bà trong thật quyến rũ, theo ý Irene, có cặp mắt tối màu, gần như đen, và miệng rộng như những cánh hoa đỏ thắm trên làn da trắng ngà. Trang phục cũng đẹp nữa, rất hợp trong thời tiết này, mỏng và mát mà không nhăn nheo như áo quần mùa hè thường vẫn vậy” [1, tr. 20]. Mặc dù Irene đã tự nhủ rằng cô ấy nên giảm tiếp xúc với Clare, song cô ấy vẫn không thể kiểm soát bản thân, vẫn để cho mình liên lạc với Clare, và thậm chí tuy bên ngoài từ chối Clare tham gia vũ hội nhưng sau cùng vẫn đồng ý mời người bạn cũ của mình đến tham gia sự kiện Giáng sinh mà cô ấy tổ chức. Nguyên nhân của sự mâu thuẫn này chính là bởi vì Clare không chỉ là hình ảnh bên ngoài lý tưởng mong muốn có được của Irene, mà còn là sự phản chiếu về ham muốn sâu thẳm bên trong, đặc biệt là ham muốn về thân phận người da trắng của chính bản thân Irene. Điều này cho thấy sự bế tắc cùng sự hỗn loạn về tâm lý cũng như thân phận luân lý ở nhân vật này.

Clare và Irene chính là đại diện tiêu biểu cho thân phận của những người con lai đứng giữa ranh giới giữa hai chủng tộc da đen và da trắng. Cả hai nhân vật này đều trải qua sự hỗn loạn về thân phận luân lý với những diễn biến phức tạp trong tâm lý cùng với quá trình tìm kiếm và xác định thân phận luân lý cho chính mình. Bản thân họ tựa như con lắc dao động, không thể tự mình phân chia chính xác thành một chủng tộc nào, và cuối cùng số phận của họ được định sẵn để rơi vào sự hỗn loạn nhận thức về thân phận luân lý, dẫn đến sự khó khăn khi đưa ra lựa chọn luân lý của chính mình.

2.3 Sự khó khăn trong lựa chọn luân lý

Bên cạnh thân phận luân lý, lựa chọn luân lý (伦理选择 – ethical selection) cũng là một trong những nội dung trọng yếu của Phê bình luân lý học văn học. Trong cuốn

《文学伦理学批评导论》(Dẫn luận phê bình luân lý học văn học), Giáo sư Nhiếp Trần Chiêu cho rằng, nhân loại trong lịch sử phát triển của mình đã trải qua hai lần lựa chọn, lần thứ nhất chính là sự lựa chọn tự nhiên hay còn gọi là lựa chọn sinh vật tính, và lần thứ hai chính là sự lựa chọn luân lý. Nhiếp Trần Chiêu đã đưa ra định nghĩa về thuật ngữ lựa chọn luân lý như sau:

*“Theo thuật ngữ của Phê bình luân lý học văn học, lựa chọn luân lý có hai phương diện ý nghĩa: Một mặt, lựa chọn luân lý chính là lựa chọn đạo đức của con người, nghĩa là thông qua sự lựa chọn đạt được sự trưởng thành và hoàn thiện về đạo đức, mặt khác lựa chọn luân lý chỉ sự lựa chọn hai cái hoặc nhiều hơn nhưng chọn đạo đức, lựa chọn khác nhau sẽ có kết quả khác nhau, do đó sự lựa chọn khác nhau có giá trị luân lý khác nhau”.*⁵ [2,tr.267]

Do sự hỗn loạn của thân phận luân lý của những người con lai giữa hai dòng máu da đen và da trắng, cặp nhân vật Irene và Clare đều phải đối mặt với những lựa chọn luân lý của mình. Và mỗi lần lựa chọn luân lý này đều có ý nghĩa làm thay đổi thân phận luân lý của chính nhân vật.

Trước tiên, đối với Clare, lựa chọn luân lý nổi bật nhất chính là việc lựa chọn thành người da đen hay là người da trắng, hay nói một cách khác chính là sự lựa chọn thân phận luân lý. Khi câu chuyện được bắt đầu kể lại dưới góc nhìn của nhân vật Irene, Clare đã đưa ra một lựa chọn luân lý đầu tiên cho bản thân. Để thoát khỏi cuộc sống nghèo khó ban đầu, cô đã sử dụng nhan sắc của mình để kết hôn với John, một nhà môi giới tài chính quốc tế trong ngành ngân hàng, và cắt đứt tất cả các liên kết liên quan đến quá khứ, hoàn thành quá trình biến đổi thân phận giả mạo thành người da trắng. Sự lựa chọn của Clare này khiến cô tuy có được thân phận luân lý mà mình hằng khao khát nhưng lại đẩy cô rơi vào bi kịch tinh thần. Clare không hạnh phúc sau khi kết hôn. Cô ấy không chỉ bắt buộc che giấu thân phận thật sự của mình trước mặt chồng, mà còn phải đóng giả, cùng tham gia với chồng trong trò chơi miệt thị và phân biệt đối xử với người da đen. Bi kịch tinh thần này thậm chí còn được đẩy lên trở thành nỗi ám ảnh tâm lý khi Irene mang thai, bởi vì cô ấy sợ rằng mình sẽ sinh ra một đứa con có làn da đen hoặc da ngăm, cô ấy sẽ bị bại lộ thân phận luân lý thật sự của mình: “Mình sợ. Mình khiếp đảm cả chín tháng trước khi Margery ra đời vì sợ nó da đen. Nhờ trời hóa ra con bé không sao. Nhưng mình sẽ không bao giờ dám liều lần nữa. Không bao giờ! Cái căng thẳng đó quá...- quá khủng khiếp.”[1,tr.55]

Sự lựa chọn luân lý lần thứ hai của Clare được bắt đầu bằng sự cô gặp lại Irene ở quán cà phê trên tầng thượng khách sạn Drayton. Clare vốn sống trong môi trường đầy sự thấp thỏm, lo lắng về việc che giấu thân phận luân lý thật sự của mình đã bày tỏ

⁵ “在文学伦理学批评的术语中，伦理选择具有两方面的意义。一方面，伦理选择指的是人的道德选择，即通过选择达到道德的成熟和完善；另一方面，伦理选择对两个或者两个以上的道德选项的选择，选择不同侧结果不同，因此不同选择有不同的伦理价值。”

sự ghen tỵ đối với cuộc sống của Irene. Nếu như Irene thấy ở Clare hình ảnh về thân phận người da trắng mà tâm hồn cô vẫn khao khát thì Clare lại thể hiện mong muốn được trở lại làm người con lai, được sống ở khu phố của những người da đen. Khi Clare biết rằng Irene sẽ có một buổi vũ hội ở khu những người da đen, cô ấy đã nói với Irene ham muốn được tham dự của mình: “Bạn không biết, bạn không làm sao nhận ra mình muốn gặp dân da đen chừng nào đâu, lại được bên họ, nói chuyện với họ, nghe họ cười.” [1, tr. 110]. Lời thú nhận này thực chất chính là sự dự báo về sự lựa chọn quay lại với thân phận luân lý con lai thật sự của Clare. Cuộc trò chuyện của Clare với những người cùng chủng tộc tại buổi khiêu vũ khiến cô ấy cảm thấy thoải mái hơn bao giờ hết, thúc đẩy ý tưởng trở lại cộng đồng người da đen trong cô bùng lên mạnh mẽ. Nella Larsen đã xếp đặt từng sự kiện dần dần tác động đến suy nghĩ của Clare, khiến cô rơi vào tình trạng bất buộc phải đưa ra lựa chọn luân lý cuối cùng:

“Clare, ngồi lệt thềm trong ghế, mắt xa xăm, có vẻ bị quẩn trong một suy tưởng không dễ chịu nào đó. Irene, ngồi thẳng người chờ đợi, thấy như phải rất lâu rồi chị ta mới lời được bản thân về hiện tại để nói điềm nhiên: “mình sẽ làm cái mình muốn làm hơn bất cứ cái gì khác ngay trong lúc này. Mình sẽ đến đây sống. Ý mình là Harlem. Lúc đó mình sẽ muốn làm gì thì làm, khi nào tùy thích” [1, tr.166 – 167].

Từ điều này, có thể thấy rằng sự lựa chọn luân lý của Clare đã khiến thân phận luân lý của cô thay đổi một lần nữa.

Tuy nhiên, bất cứ sự lựa chọn nào cũng đều là nguồn cơn của bi kịch, và bi kịch chỉ có thể giải quyết bằng cái chết. Văn học thế giới từ bi kịch Hy Lạp cổ đại đến bi kịch Shakespeare thời kỳ Phục Hưng và đến tận ngày nay, nhân vật khi đã rơi vào bi kịch của sự lựa chọn thì chỉ có cái chết là cách giải quyết triệt để nhất. Sự lựa chọn lần thứ hai của Clare đã dẫn cô đến bi kịch khác, cô phải đánh đổi tính mạng của mình để được quay trở lại với thân phận luân lý thật sự. Cái chết của Clare ở cuối tác phẩm được Nella Larsen miêu tả không rõ thủ phạm. Đó có thể là tai nạn bất ngờ, cũng có thể là quyết định của chính bản thân Clare khi cô thấy thân phận luân lý giả mạo bấy lâu nay của mình đã bị bại lộ. Nhưng dù thế nào đi nữa, thì cái chết của Clare chính là kết quả của quá trình lựa chọn luân lý của nhân vật.

Còn đối với Irene, lựa chọn luân lý mà nhân vật này phải đối mặt là lựa chọn tuân theo những quy tắc, chuẩn mực đạo đức của xã hội Mỹ đầu thế kỷ XX hay lựa chọn cho chính cuộc sống của bản thân mình. Hay nói cụ thể hơn, Irene phải đưa ra sự lựa chọn tiếp tục ở lại Harlem để có một cuộc sống ổn định và tương đối giàu có, hoặc chuyển đến Brazil theo mong muốn của người chồng của mình. Mặc dù lựa chọn luân lý của Irene không giống như của Clare, nhưng lựa chọn luân lý của cô ấy cũng phản ánh tình thế tiến thoái lưỡng nan mà những người phụ nữ lai giữa hai chủng tộc da trắng và da đen gặp phải. Với tư tưởng phân biệt chủng tộc, những người đàn ông da trắng của nước Mỹ thế kỷ XIX đã từng cho rằng chỉ có phụ nữ da trắng mới có thể

được gọi là phụ nữ thực sự, với những phẩm chất và đức tính của phụ nữ lý tưởng: lòng trung thành, sự thuần khiết, sự vâng lời và chăm sóc gia đình. Đến đầu thế kỷ XX, tư tưởng này vẫn tồn tại ở Hoa Kỳ và trở thành một trong những tiêu chuẩn đánh giá đạo đức của người phụ nữ. Là một phụ nữ da đen thuộc tầng lớp trung lưu, Irene có cuộc sống hoàn toàn dựa vào chồng, chăm sóc gia đình và tích cực tham gia vào các hoạt động khác do cộng đồng da đen tổ chức. Cô ấy tuân thủ bản sắc chủng tộc của mình và đóng vai trò là người phụ nữ da đen tiêu chuẩn theo quan điểm của người da trắng: lòng trung thành, sự thuần khiết, sự vâng lời và chăm sóc gia đình. Nhưng bản thân Irene lại là một người luôn có cảm giác bất an, chính vì thế việc đề nghị thay đổi môi trường sống của chồng cô đã khiến cô rơi vào sự khó khăn cho việc lựa chọn. Lúc này, nếu theo là một người vợ đúng chuẩn mực đạo đức mà xã hội Mỹ đầu thế kỷ XX quy định thì Irene sẽ phải lựa chọn nghe theo lời chồng chuyển đến Brazil. Nhưng cảm giác bất an khi thay đổi môi trường sống lại khiến cô muốn lựa chọn ở lại Harlem. So với việc đến Brazil - nơi dễ sống và không có sự phân biệt chủng tộc nặng nề như Hoa Kỳ nhưng đây những điều chưa biết, Irene thích ở Harlem - nơi mà cô ấy cảm thấy thoải mái và có được đại vị cũng như thân phận xã hội nhất định. Vì vậy, khi đối mặt với sự lựa chọn đạo đức là ở lại Harlem hoặc đến Brazil, Irene đã lựa chọn những gì cô ấy nghĩ là lựa chọn an toàn nhất, chính điều này đã dẫn tới bi kịch rạn nứt hôn nhân giữa cô và người chồng của mình.

Bi kịch hôn nhân của Irene chính là nguyên nhân gián tiếp đẩy cô vào sự lựa chọn luân lý lần thứ hai khi cô đứng trước quyết định có nên nói ra sự thật về thân phận luân lý của Clare hay không. Irene nghi ngờ Clare và chồng mình lén lút ngoại tình, việc này khiến trong nội tâm cô bùng cháy lên việc trả thù Clare bằng cách tiết lộ thân phận con lai của Clare. Lúc này Irene đứng trước hai sự lựa chọn, với thân phận người vợ hợp pháp thì Irene có quyền trừng phạt Clare, song với thân phận luân lý vừa là người bạn ấu thơ và là một người con lai da màu thì hành động đó của Irene lại phạm vào quy tắc đạo đức của chủng tộc mình. Chính vì vậy, Irene đã rơi vào tình trạng khó khăn khi đưa ra sự lựa chọn luân lý của mình: "Cá nhân hay chủng tộc. Clare, chị, hay chủng tộc. Hay cũng có thể, cả ba. Chị hình dung đây đúng là sự tận cùng của mĩa mai". [1, tr.152] Bi kịch của sự lựa chọn này của Irene chỉ chấm dứt bằng cái chết đầy mờ ám của Clare. Irene là nhân chứng nhưng cũng có thể là thủ phạm, đến phút cuối liệu cô có đưa ra kết quả cho sự lựa chọn luân lý của mình không, tất cả những bí mật đã đi theo cái chết của Clare, đồng thời cũng chấm dứt những sự khó khăn và bi kịch khi lựa chọn luân lý của cặp nhân vật này.

Bằng cách xây dựng hình tượng hai nhân vật Clare và Irene và những bi kịch trong quá trình lựa chọn luân lý của họ, Nella Larsen khẳng định cho dù những người con lai giữa hai dòng máu trong xã hội Hoa Kỳ đầu thế kỷ XX dù chọn vượt ranh giới giữa thế giới trắng và đen, giả mạo thân phận người da trắng hay chọn giữ nguyên thân phận người da đen của mình, họ đều khó thoát khỏi tình trạng khó khăn mà họ

phải đối mặt khi phải đối mặt với những lựa chọn luân lý. Đây chính là hệ quả của định kiến chủng tộc và tư tưởng phân biệt chủng tộc.

3. KẾT LUẬN

Có thể thấy, từ quan điểm của đạo đức văn học, nữ nhà văn Larsen không chỉ cho thấy tình hình thực tế của những thân phận con lai giữa da trắng và da đen vào đầu thế kỷ XX ở Hoa Kỳ, mà còn truyền cảm hứng đến độc giả thông qua việc miêu tả quá trình tìm kiếm thân phận luân lý cùng những bi kịch trong quá trình lựa chọn luân lý. Đồng thời, thông qua câu chuyện về Clare và Irene, nữ nhà văn còn muốn chuyển tải sự thật trong lịch sử nước Mỹ: mặc dù vượt qua biên ranh giới bằng cách giả mạo thân phận có thể giúp một số người thuộc chủng tộc con lai tham gia vào xã hội da trắng, song về bản chất họ không thể hòa nhập vào xã hội da trắng. Họ sống trong nỗi sợ hãi rằng thân phận thật sự của họ có thể bị phơi bày bất cứ lúc nào. Dưới áp lực tinh thần như vậy, rất khó để tạo ra một sự thay đổi đáng kể trong cuộc sống của họ sau khi vượt qua được ranh giới màu da. Những người con lai gốc Phi với màu da trắng không thể sống trong xã hội da trắng theo cách giả mạo thành người da trắng thuần chủng. Chỉ bằng cách loại bỏ tư tưởng phân biệt chủng tộc, sự đối xử không công bằng và định kiến xã hội, thì những người con lai giữa da trắng và da đen mới có thể phát huy được giá trị bản thân và thoát khỏi tình trạng hỗn loạn về thân phận của chính mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Nella Larsen (2023). *Giả mạo*, Nhà xuất bản Hội nhà văn, Hà Nội
- [2]. 聂珍钊 (2014). 文学伦理学批评导论, 北京大学出版社, 北京。
- [3]. 何卫华, 聂珍钊 (2022). 文学伦理学批评与族裔文学: 聂珍钊教授访谈录, 外国语文研究, 北京。
- [4]. <https://idesign.vn/graphic-design/nghe-thuat-va-van-hoa-nguoi-my-goc-phi-no-ro-nhu-the-nao-trong-thoi-phuc-hung-harlem-429570.html>
- [5]. http://vannghequandoi.com.vn/binh-luan-van-nghe/gia-mao-hay-la-hanh-trinh-tron-chay-giua-hai-the-gioi_15151.html

**NELLA LARSEN'S *PASSING*
FROM THE PERSPECTIVE OF ETHICAL LITERARY CRITICISM**

Nguyen Hoang Tue Anh

Faculty of Literature and Linguistics, University of Sciences, Hue University

Email: tueanh17@gmail.com

ABSTRACT

Nella Larsen's *Passing* is a story about people of mixed race, white and black, who pretend to be white to integrate into high society in the United States in the early twentieth century. Utilizing the method of ethical literary criticism, this article aims to analyze the novel from three perspectives: the complexity of the ethical environment, the chaos of the ethical identity, and the difficulty in ethical choice, from which the messages were unveiled behind the ethical tragedy of white people whose ancestors are black.

Keyword: Ethical environment; ethical identity; ethical choice; Ethical literary criticism, *Passing*.

Nguyễn Hoàng Tuệ Anh sinh ngày 01/07/1987 tại thành phố Huế. Năm 2008, cô tốt nghiệp cử nhân ngành Văn học tại trường Đại học Khoa học, Đại học Huế. Năm 2010, cô tốt nghiệp thạc sĩ chuyên ngành Văn học nước ngoài tại khoa Ngữ Văn, trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế. Năm 2023, cô bảo vệ Tiến sĩ chuyên ngành Văn học so sánh và văn học thế giới (比较文学与世界文学) tại Viện Văn học, trường Đại học Sư phạm Hoa Trung (华中师范大学) thuộc thành phố Vũ Hán, tỉnh Hồ Bắc, Trung Quốc. Hiện nay, cô giảng dạy tại khoa Ngữ văn, Trường Đại học Khoa học, ĐH Huế.

Lĩnh vực nghiên cứu: Văn học phương Tây, Phê bình luận lý học văn học.

